

ТАЄМНИЦІ ВПЛИВУ СУГЕСТИВНОЇ ЛІРИКИ

ГРИЗУН А. Поезія багатозначних підтекстів: монографія / А.Гризун. – Суми: Університетська книга, 2011.

Навіювання притаманне мистецтву як такому, ми потрапляємо під вплив прекрасного і зачаровано перебуваємо в його полоні, відчуваючи мимовільні зміни у власному внутрішньому світі. Коли сугестія стає домінантним складником художнього явища, можна говорити про сугестивний твір, зокрема ліричний. Анатолій Гризун обрав предметом дослідження сугестивну поезію ХХ ст., яку розглянув в історико-літературному й теоретико-літературному аспектах. Уперше у вітчизняній філології поставлено мету: з'ясувати генезу, еволюцію та поетику сугестивної поезії в історичному аспекті й по можливості виробити теоретичну базу цього явища¹ [с. 11]. Дослідник торує стежки до означеної мети, а саме: розглядає історію питання в дотичних до теми працях літературознавців і лінгвістів, пропонує теоретико-літературні основи розуміння сугестивної поезії як цілісності, на численних прикладах художніх текстів розглядає конкретику оприявлення сугестії у творчості українських авторів, зіставляє їхні набутки з поетичними зразками зарубіжних авторів-сугесторів, окреслює завдання перекладача навіювальної поезії, узагальнює проведені текстуальні аналізи, дійшовши конкретних історико-літературних висновків.

А.Гризун простежив розвиток поетичної сугестії від фольклору до сучасної української поезії. Зразки усної народної творчості, які він дібрав, мають сугестивний характер, що його зберігали й розвивали наступні покоління українських поетів. Особливо цікавою є спроба аналізу Шевченкової поетичної сугестії. Дослідник стверджує, що «саме на базі блискучого освоєння жанру елегії, подальшого його розвитку та вдосконалення прийшов Т.Шевченко і до створення зразків сугестивної поезії» [с. 49]. Докладно проаналізовано також сугестію в поезії Б.Лепкого.

¹ Тут і далі у квадратних дужках зазначаємо сторінку рецензованої монографії А.Гризуну.

Розглянуто сугестивну лірику як метажанр і запропоновано її визначення: «...сугестивна поезія – насамперед поезія багатозначних підтекстів з навіювальними ефектами, які діють щонайперше на підсвідомість реципієнта; це водночас метажанр поезії, у якому онтологічне постає в умовностях і асоціаціях, а гносеологічне – у відтінках вражень» [с. 21]. У праці наведено низку дефініцій попередників – українських і зарубіжних. Питання дискусійне, концептуальне. На нашу думку, існує метажанр «художня сугестія», який пронизує всі літературні роди і міждодовий літературний простір. У ліриці ж можна виокремити жанр сугестивної лірики. Пропонуємо таке його трактування: сугестивна лірика – жанр, що об'єднує ліричні твори, у яких домінує художнє навіювання емоційного стану, духовних цінностей, філософської думки, які чітко не означаються в тексті й виникають у читача під впливом специфічних поетикальних прийомів.

Основною літературознавчою проблемою вважаємо окреслення специфічних прийомів, завдяки яким вірш попри невизначеність змісту навіює реципієнтові екзистенційно важливий смисл – емоційний, інтелектуальний, ціннісний. Приваблює наведена в монографії думка білоруського вченого І.Шпаковського, який у 1980 р. писав, що «сугестивна лірика зачаровує ритмомелодикою, повторами,

іноді – алогізмами, наявністю пересічних натяків, хитких імпресій, образів, інтонаційно-мовних конструкцій» [с. 80]. А.Гризун значно розширив цей перелік, визначивши різновиди кожного з відомих сугестивних засобів, виводячи їх із конкретики художнього тексту. Особливу увагу приділено звучанню навіювального вірша – художньому звукопису, ритму, римі, інтонації тощо. А.Гризун тонко відчуває музику вірша.

Рецензована монографія зацікавить не лише вчених-філологів, а й поетів, увагу яких приверне лабораторія майстрів-сугесторів. Завдяки узагальненням дослідника вони отримають теоретико-літературне підґрунтя для власної творчості.

А.Гризун передовсім акцентує на індивідуальній творчості обдарованих митців слова (в монографії проаналізовано вірші десятків авторів). Назвемо лише кількох майстрів сугестії ХХ ст., твори яких науковець захоплено прочитує як літературознавець-герменевт: Е.Андієвська, Б.-І.Антонич, М.Бажан, М.Вінграновський, В.Герасим'юк, В.Голобородько, І.Драч, В.Затулівітер, М.Йогансен, І.Калинець, В.Коломієць, В.Кордун, Л.Костенко, Б.Лепкий, Є.Маланюк, А.Мойсієнко, І.Муратов, О.Олесь, Д.Павличко, А.Пашко, М.Рильський, Б.Рубчак, В.Свідзинський, М.Семенко, В.Симоненко, В.Сосюра, В.Стус, Ю.Тарнавський, П.Тичина, М.Холодний, Г.Чупринка, Ю.Яновський. Натрапляємо й на імена авторів, творчість яких вивчена недостатньо, а також наших сучасників. На основі уважного прочитання текстів зроблено переконливі узагальнення щодо специфіки сугестії в таких літературних явищах, як поезія 20–30-х рр. ХХ ст., Празька школа, Нью-Йоркська група, шістдесятники, постмодерністи. Широкий контекст сугестивної поезії (американська, англійська, білоруська, польська, російська, французька, чеська), що його залучає автор, вияскравлює особливості нашої національної культури.

Найчастіше науковець звертається до поезії М.Вінграновського,

вбачаючи саме в ній різноманітні вияви поетики ліричної сугестії – образні, музичні, портретні, пейзажні, інтонаційні, асоціативні, метафоричні, індивідуально-мовні тощо. Так, аналізуючи вірш «Поглянь і глянь...», учений акцентує артистизм автора, розкриваючи його таємниці: «текст позначений нетрадиційною асоціативністю, абсолютно індивідуальною для даної теми ритмікою і мелодикою, заданою емоційністю», «самі словесні звукові паралелі створюють асоціативні ряди», «більшість образних констант вибудовані на сугестивних алогізмах», «стильове увиразнення повністю побудоване на повторах і звукограмах». Дослідник доходить висновку: «Асоціації, образи, метафори в М.Вінграновського перебувають у єдиному суцільному сугестивному потоці» [с. 321]. На нашу думку, аналізований вірш навіює думку про непроминальність любові:

Не йди, а глянь. Дивись: пошерхотили
З осінньої нетихої плавби
Очерети. Очерети вчамрили.
Люби мене. Нікого не люби.

Розгадування загадок поетичної сугестії відбувається в монографії природно, обережно, тонко, з ро-

зумінням ірреальності й індивідуального характеру художнього світу вірша і водночас через аналітичне його осмислення із застосуванням складного наукового апарату.

Книжка А.Гризуна містить також низку інших нових для науки положень, зокрема про розмежування сугестивної і філософської поезії, комунікативний аспект сугестії, інтерпретаційну сутність перекладу сугестивної поезії тощо. Наукова концепція вибудовується послідовно й увиразнюється завдяки чітким висновкам, які завершують кожний розділ і підрозділ монографії. Явище поетичної сугестії розглянуто в синхронному та діахронному аспектах, з історико-літературного і теоретико-літературного поглядів, у літературному й гуманітарно-науковому контекстах.

Крім часткових, монографія містить і загальні висновки. Однак виникають деякі питання щодо остаточного оформлення концепції, а саме:

- У якому просторі існує метажанр «сугестивна поезія» – лірики, епосу, драми, ліро-епосу чи в кожному з них?
- Які конститутивні риси сугестивної поезії як метажанру? Як

можна класифікувати це багатогранне художнє явище?

• Які течії розвитку сугестивної поезії можна виокремити в українській літературі ХХ ст.?

Монографія А.Гризуна дає уявлення про сугестивну лірику як яскраве художнє явище української літератури і ставить нові завдання для інтелектуального пошуку. Перспективним видається дослідження відношень між сугестивною і настроєвою лірикою, ролі магічної поезії в художній сугестії, специфіки текстурального оприявлення навіювання у творах різних літературних напрямів. Пласт лірики, що його відкрив і проаналізував учений у синхронії та діахронії, є справжньою terra incognita вітчизняної науки, відтак потребує подальшого студювання. Відкривавча, перспективна, багатоаспектна, оригінальна, інтелектуально насичена монографія А.Гризуна є подією в сучасному українському літературознавстві, зокрема для тих науковців, які досліджують лірику.

Ганна ТОКМАНЬ,

професор

Переяслав-Хмельницького
державного педагогічного

університету

ім. Григорія Сковороди

СУЧАСНА ЛІРИКА КРІЗЬ ПРИЗМУ ЖАНРУ

ШАФ О. Еволюція жанрів української лірики рубежу ХХ–ХХІ століть: [навч. посіб.] / О.Шаф. – К.: ВЦ «Просвіта», 2012.

Рецензована праця – навчальний посібник. З огляду на це говоритимемо про теоретичний і аналітичний рівні осмислення авторкою жанрів сучасної української лірики та про її методичні орієнтири.

Передбачуваний результат засвоєння пропонованого курсу О.Шаф формулює так: «...підготовлений фахівець повинен вільно орієнтуватися в системі жанрів української лірики, аналізувати ліричний твір за його жанровими параметрами, адекватно оцінювати тенденції розвитку сучасної української поезії» [с. 11]. Щоб досягти визначеного результату, вважає авторка, студентів потрібно знати жанрові різновиди сучасної лірики, відчувати напрями трансформації ліричних жанрів і закономірності їхнього функціонування в сучасній ліриці.

У теоретичному розділі «Жанрова палітра сучасної української лірики» О.Шаф ґрунтовно й системно

оглядає теоретичні позиції літературознавців щодо тлумачення жанрів лірики, виділяючи поняття «ядро», «пам'ять» жанру, жанрова матриця, модальність тощо. Пильну увагу приділено системі жанрів, диференціації і класифікації їх. Не омину-

ла авторка і фактів розмивання параметрів жанрів та руйнації їхньої системи в наш час. В основі названих процесів дослідниця бачить концентрацію й накладання певних жанрових ознак. Щоб упорядкувати термінологічний апарат, пропонує замінити традиційний термін жанр термінами жанрова модель і жанроформа. Наукову зіркість О.Шаф засвідчують спостереження над процесом взаємопроникнення жанрових ознак лірики: «...лірична мініатюра може мати поетичальні ознаки елегії, епіграми чи епітафії, ліричний вірш із додатковим комплексом формально-змістових особливостей може набувати жанрових ознак сонета, оди, елегії, гімну, пісні, романсу тощо, а специфічним чином організований ліричний цикл може являти собою вінок сонетів» [с. 37].

У навчальному посібнику докладно окреслено жанрові особли-